

Мовленнєва поведінка чоловіків і жінок у мультисторонній інтеракції: структурний аспект

Консевич М.С.

Житомирський державний університет ім. І.Франка

Розвиток сучасного мовознавства засвідчує, що поглиблене вивчення мови як найважливішого засобу спілкування неможливе без звернення до комунікативно-прагматичного аспекту її функціонування. Мовна комунікація як засіб інтерактивного спілкування передбачає досягнення взаєморозуміння між співрозмовниками і є невід'ємною від їх діяльності. Тому природним є підвищений інтерес з боку мовознавців до проблем комунікації та мовленнєвої поведінки комунікантів.

Мовленнєва інтеракція комунікантів здавна привертала увагу дослідників. Але достатньо добре вивченим залишається такий вид мовленнєвої взаємодії, як діалог, тоді як інший вид мовленнєвої взаємодії – мультистороння інтеракція, в традиційному розумінні полілог, довгий час залишається без належної уваги з боку дослідників. Все ще не вирішеними залишаються питання, пов'язані з виявленням специфічних ознак, за якими мультистороння інтеракція відрізняється від інших видів спілкування. Тому актуальним залишається розгляд структури полілогу та ролей, які виконують комуніканти.

Як відомо, полілог – це спілкування трьох або більше осіб, які обговорюють одну або більше тем. До полілогів відносяться трилоги, квадрилоги тощо [1, с. 70-71]. Полілоги, в яких задіяно четверо або більше учасників, розпадаються на мікрогрупи, які формуються навколо певних тем. Такі мікрогрупи можуть бути дифузними, причому їх склад не є постійним.

У цій роботі ми розглянемо інтерактивну взаємодію комунікантів у квадрилозі та ознаки, які притаманні йому. Структурно, можливих конфігурацій взаємодії учасників квадрилогу може бути дванадцять, а саме:

$U1 \rightarrow U2$ $U2 \rightarrow U1$ $U3 \rightarrow U1$ $U4 \rightarrow U1$

$U1 \rightarrow U3$ $U2 \rightarrow U3$ $U3 \rightarrow U2$ $U4 \rightarrow U2$

$U1 \rightarrow U4$ $U2 \rightarrow U4$ $U3 \rightarrow U4$ $U4 \rightarrow U3$

$U1 \rightarrow U2+U3+U4$ $U2 \rightarrow U1+U2+U4$ $U3 \rightarrow U1+U2+U4$ $U4 \rightarrow U1+U2+U3$,

де $U1$, $U2$, $U3$, $U4$ позначають відповідно першого, другого, третього і четвертого учасника спілкування, а " \rightarrow " – направлену адресацію. Так, перший учасник може вибирати другого, третього або четвертого учасника в якості адресата або ж усіх одночасно. Відповідно, так може поводитися кожен із інших чотирьох учасників.

Властивості спілкування в групі, яка складається з чотирьох і більше учасників, істотно відрізняються від спілкування двох учасників. Ієрархія взаємодії учасників та особистісні відносини між ними є більш складними. Також змінюється прагматичний вектор "фактора адресата": учасник, якого мовець вибирає як адресата, може бути санкціонованим або несанкціонованим адресатом [4, с. 241-242]. У

термінах іншої класифікації – це активний і пасивний адресат [2, с. 10-11], тобто йдеться про випадок, коли повідомлення направлене на всіх учасників, але лише один з учасників реагує на нього. Той, хто відгукується – активний адресат, а той, хто зберігає мовчання – це пасивний адресат.

Учасники квадрилогу програють різні ролі, в залежності від ситуації спілкування. Так, в ситуації розв'язання конфлікту ролі між учасниками інтеракції, в якій беруть участь четверо співрозмовників, розподіляються таким чином: посередник, арбітр/примиритель, зловмисник, помічник [3, с. 327]. Розглянемо ці ролі на прикладі:

Hermione: That's enough! I told you this morning, you can't test your rubbish on students!

Fred: We are paying them.

Hermione: I don't care, it could be dangerous!

George: Rubbish?

Fred: They are all alive.

Lee: Calm down, Hermione, they are fine.

George: We are not going to make them ill.

Hermione: If you don't stop doing it, I am going to...

George: Put us in detention? Make us write lines?

Hermione: No! I will write to your mother!

George: You wouldn't!

Hermione: Oh, yes, I would. I can't stop you eating the stupid things yourself, but you are not to give them to the first-years!

(Director: David Yates. Harry Potter and the order of the Phoenix)

В даному контексті Герміона виконує роль арбітра, який не дозволяє своїм випускникам-однорічникам проводити експерименти на студентах першого курсу. Роль помічника виконує Лі, який намагається згладити конфлікт між Герміоною, Джорджем та Фредом, запевняючи дівчину, що студентам першого курсу нічого не загрожує. Ролі зловмисника та посередника в квадрилозі, відповідно, виконують Джордж та Фред. Джордж проводить експеримент над студентами першого курсу, роздаючи їм печиво, яке викликає галюцинації. Фред допомагає Джорджу виконати його експеримент.

На основі даного квадрилогу ми виділяємо вербальні та невербальні метакомунікативні засоби, які представляють собою сигнали, що допомагають правильно зрозуміти контекст повідомлення. У наведеному квадрилозі, згладжуючи конфліктну ситуацію, “помічник” вживає наступну фразу: “Calm down, Hermione” і в цей момент він обіймає її за плечі. Цей жест підсилює зміст сказаної ним фрази. Слова Герміони: “That's enough” виражають заборону, яка проявляється не лише словами, а й підвищеним тоном голосу та поставою. У наведеному прикладі, невербальними засобами спілкування є жести співрозмовників та їх міміка. Розглядаючи наступний приклад, невербальним засобом є міміка. Джордж на погрозу Герміони, відповідає реплікою: “You wouldn't!”, при цьому він відкриває широко очі та починає притворно трясти головою. Отже, сказана фраза є жартом та ігровою

взаємодією між комунікантами в даному контексті.

В інших контекстах спілкування, (наприклад, які відбуваються серед друзів та незнайомців, в ситуації “начальник-підлеглий”, “старший-молодший”), троє з чотирьох учасників можуть бути супротивниками, або ж колабораціоністами, де кожен відстоює свою позицію в розмові, а четверта особа займає нейтральну позицію, тобто залишається за межами конфлікту. Ці ролі по чергово можуть належати кожному з учасників.

Література:

1. Макаров М.Л. Прагматическая структура полилога // Прагматическая интерпретация и планирование дискурса. Тез. совещания-семинара. – Пятигорск.: Изд-во ПГПИИИ, 1991.
2. Почепцов Г.Г. О коммуникативной типологии адресата // Речевые акты в лингвистике и методике. Межвузовский сборник научных трудов: Изд-во ПГПИИИ, 1986.
3. Barrier A. Four-Party Conversation and Gender // Pragmatics. Vol. 7, N 3, 1997.
4. Goffman E. Forms of Talk. Philadelphia: University of Pennsylvania. Press, 1983.
5. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of the Phoenix.- Bloomsbury Publishing Pls, 2003.